

**BÀI DỰ THI GIẢI THƯỞNG SẢN PHẨM
TRUYỀN THÔNG KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ**

KC 21

Bài viết:

*Khoản chi trong thực hiện nhiệm vụ
khoa học và công nghệ sử dụng ngân
sách nhà nước: Thông thoáng nhưng
không dễ*

Đồng Nai ngày 6 tháng 12 năm 2018

Khoán chi trong thực hiện nhiệm vụ khoa học và công nghệ sử dụng ngân sách nhà nước: Thông thoáng nhưng không dễ

Thông tư liên tịch số 27 của liên Bộ Khoa học Công nghệ (KH&CN) và Bộ Tài chính vừa mới ra đời cách đây không lâu được kỳ vọng là chìa khóa “cởi trói” cho các nhà khoa học thoát khỏi “mớ bòng bong” về hóa đơn, chứng từ trong thanh quyết toán kinh phí thực hiện đề tài nghiên cứu khoa học - cái mà từ lâu khiến các nhà khoa học phải “nói dối” khi Thông tư chính thức trao quyền quyết định trong thanh quyết toán kinh phí cho các nhà khoa học thông qua hình thức khoán chi từng phần hoặc khoán chi đến sản phẩm cuối cùng. Tuy nhiên, để một Thông tư mới có tính cởi mở, thông thoáng như Thông tư 27 thực sự đi vào cuộc sống là điều không dễ và câu hỏi đặt ra là, liệu chỉ với Thông tư 27 có thể giải quyết hết những tồn tại, hạn chế mà các nhà khoa học từ trước đến nay vấp phải trong thanh quyết toán khi phí khi thực hiện nhiệm vụ sử dụng ngân sách nhà nước.

- **Bước đột phá tăng cường thực hiện quyền tự chủ và đơn giản hóa thủ tục hành chính**

Thông tư liên tịch 27/2015/BKH-CN-BTC về khoán chi trong thực hiện nhiệm vụ KH&CN sử dụng ngân sách nhà nước có hiệu lực từ ngày 15/2/2016. Đây là một chủ trương đúng đắn, vốn đã được các nhà khoa học chờ đợi từ lâu.

Điểm nổi bật và đáng chú ý nhất trong Thông tư 27 chính là khoán chi. Với quy định mới này, ngoài việc lập dự toán (theo Thông tư liên tịch 55 hướng dẫn định mức xây dựng, phân bổ dự toán và quyết toán kinh phí đối với nhiệm vụ khoa học và công nghệ có sử dụng ngân sách nhà nước), các nhà khoa học tùy vào tính chất công việc có thể lựa chọn khoán chi từng phần hoặc khoán chi đến sản phẩm cuối cùng. Nhà nước chỉ đặt hàng ban đầu và tập trung vào nghiệm thu kết quả. Thông tư 27 cũng quy định rõ các đề tài được yêu cầu phải có sản phẩm cụ thể, có chỉ tiêu rõ ràng về chất lượng và số lượng tạo ra, có địa chỉ ứng dụng và đề tài được nghiệm thu chỉ khi các tiêu chí đặt ra ban đầu được thỏa mãn.

Thông tư 27 ra đời được đánh giá là một trong những văn bản tạo bước đột phá về thực hiện quyền tự chủ, tự chịu trách nhiệm cho các cơ quan, chủ nhiệm đề tài nghiên cứu khoa học cũng như đơn giản hóa các thủ tục tài chính cho các nhà khoa học, tạo điều kiện để các nhà khoa học chuyên tâm vào công tác nghiên cứu, không phải “vật vã” với các loại hóa đơn, chứng từ thanh quyết toán kinh phí.

Quy định mới thể hiện trong Thông tư 27 cũng góp phần nâng cao hiệu quả nghiên cứu và tinh thần chịu trách nhiệm của nhà khoa học, bởi nếu kết quả nghiên cứu không đáp ứng được tiêu chí đặt hàng, các nhà khoa học sẽ phải hoàn trả từ 40-100% kinh phí thực hiện đề tài. Cơ chế này rõ ràng cũng làm tăng thêm trách nhiệm của các cơ quan quản lý khi giao nhiệm vụ và giám sát thực hiện nhiệm vụ, đòi hỏi nhà khoa học phải có quyết tâm lớn. Thông tư 27 với yêu cầu sản phẩm phải có tiêu chí cụ thể, rõ ràng, có địa chỉ ứng dụng, sẽ khiến sản phẩm nghiên cứu thực chất hơn và giúp ngân sách được sử dụng có hiệu quả cao hơn hẳn so với cách làm đăng ký đề tài “ào ào”, bảo vệ xong rồi ...xếp lên kệ. Khi áp dụng Thông tư 27, các nhà khoa học chủ trì nhiệm vụ sẽ không phải “biến tấu”, không phải “nói dối” hoặc khi gần hết hạn nghiệm thu phải “chạy đôn, chạy đáo” tìm nơi mua hóa đơn, chứng từ khống đề hợp thức hóa giấy tờ, thủ tục... khi thay đổi nội dung nghiên cứu so với dự toán ban đầu. Cơ chế mới mà Thông tư thể hiện cũng hứa hẹn sẽ tạo ra sân chơi công bằng, minh bạch, và khuyến khích những người trẻ có năng lực tham gia vào công các nghiên cứu khoa học thay vì tạo những lợi thế mập mờ, không thỏa đáng đem lại lợi thế cho những nhà khoa học “sống lâu lên lão làng”.

Chia sẻ với chúng tôi về câu chuyện thực tế trong quá trình thực hiện các đề tài, dự án về nghiên cứu khoa học của mình, GS.Viện sĩ Đinh Văn Nhã, Viện trưởng Viện Khoa học công nghệ và Đào tạo OMEGA, Ủy viên Hội đồng Trung ương Liên hiệp các hội Khoa học và kỹ thuật Việt Nam - nhà khoa học đã ghi dấu ấn với nhiều công trình nghiên cứu đạt Giải thưởng Sáng tạo khoa học công nghệ Việt Nam, Giải thưởng Hồ Chí Minh cho biết, thông thường các nhà khoa học phải mất ít nhất 1/3 thời gian thực hiện đề tài dự án nghiên cứu khoa học cho việc hoàn tất các loại hóa đơn, chứng từ thanh quyết toán kinh phí, điều đó cực kỳ lãng

phí, nhất là đối với các nhà khoa học lớn. Chính những quy định rườm rà về thủ tục hành chính trước đây thực sự đã khiến cho các nhà khoa học gặp nhiều khó khăn, thậm chí nhụt chí không muốn tiếp tục công việc của mình. Trong quá trình làm khoa học, tôi đã chủ trì rất nhiều đề tài, công trình nghiên cứu nhưng chính những khó khăn trong chính quá trình thanh quyết toán đã khiến chúng tôi phải chuyển hướng tìm kiếm nguồn bên ngoài ngân sách, từ phía các doanh nghiệp một cách linh hoạt và dễ dàng hơn.

Thông tư 27 ra đời với 4 điểm mới cần lưu ý ở phương thức khoán chi: Khoán chi đến sản phẩm cuối cùng (Xác định được sản phẩm cuối cùng thì Nhà nước sẽ đặt hàng, với tổng mức kinh phí đã được xác định thì các nhà khoa học có quyền chủ động sử dụng sao cho hiệu quả nhất) và khoán chi từng phần; kinh phí khoán và thanh quyết toán và tạm ứng kinh phí, đây là điểm mới được quan tâm nhất khi theo quy định mới, cơ quan tài chính và Kho bạc Nhà nước sẽ không kiểm soát chứng từ chi tiêu như trước mà chỉ kiểm soát phần bảng kê khối lượng công việc theo báo cáo của tổ chức chủ trì và chủ nhiệm nhiệm vụ. Một điểm mới nữa trong Thông tư 27 là về quyết toán kinh phí thực hiện nhiệm vụ, nếu như trước đây, hàng năm, các nhà khoa học thường phải ngưng nhiệm vụ nghiên cứu để giành thời gian cho thực hiện các hóa đơn chứng từ thanh quyết toán sao cho phù hợp với tiến độ giải ngân ngân sách thì đến nay, việc thanh quyết toán chỉ cần thực hiện một lần sau khi hoàn thành đề tài, dự án dựa trên thực chi phù hợp trong quá trình thực hiện nhiệm vụ.

- **Thông thoáng nhưng không dễ**

Khoản d), Điều 15, Chương II của Thông tư 27 quy định “*Đối với các khoản chi mua sắm tài sản cố định, vật tư, nguyên nhiên vật liệu, công tác phí ngoài nước và các khoản chi khác liên quan: Chứng từ quyết toán theo quy định hiện hành*”. Đối với nhiều nhà khoa học, điều này vẫn còn rất đáng ngại khi việc “*thực hiện theo quy định hiện hành*” có nghĩa rằng, vẫn phải thuế VAT, vẫn phải xuất hóa đơn và đủ mọi quy tắc của hành chính... Nếu đã theo cơ chế khoán mà vẫn phải thực hiện các quy định hiện hành thì vô hình dung Thông tư theo cơ chế “mở” nhưng lại “thắt”, nếu các nhà khoa học không lưu ý, cứ lao vào làm thì vẫn

có thể không thanh quyết toán được – ThS. Nguyễn Tất Thu, Trường THPT Lương Thế Vinh, TP Biên Hòa, Đồng Nai cho ý kiến.

“*Đẩy mạnh hợp tác trong nước và quốc tế*” là một dự án quan trọng nằm trong Đề án nghiên cứu khoa học “Bảo tồn và phát triển Khu dự trữ sinh quyển Đồng Nai giai đoạn 2015-2020 và tầm nhìn đến năm 2030”. Dự kiến khi dự án hoàn thành sẽ giúp cho Khu dự trữ sinh quyển Đồng Nai xây dựng được Trung tâm nghiên cứu khoa học nghiên cứu bảo tồn tài nguyên thiên nhiên, phát triển du lịch sinh thái, triển khai các hạng mục đảm bảo nguồn nước đảm bảo cho sự bảo tồn và sinh trưởng của các loài động vật quý hiếm, trao đổi công nghệ, mô hình quản lý hiệu quả dưới sự hướng dẫn của chuyên gia nước ngoài, qua đó đóng góp quan trọng cho công tác bảo tồn và phát triển của khu sinh quyển.

Ngay từ khi bắt đầu thực hiện dự án, Tiến sĩ Trần Văn Mùi - Giám đốc Khu bảo tồn thiên nhiên văn hóa Đồng Nai, Phó trưởng ban thường trực Ban quản lý Khu DTSQ Đồng Nai và nhóm cộng sự đã phải viết kế hoạch rất chi tiết như: nhân sự cho dự án nghiên cứu, những hoạt động cụ thể trong 6 tháng đầu năm, 6 tháng cuối năm và giải trình chi tiết cho những chuyến đi qua lại giữa Việt Nam và Thái Lan cũng như các địa điểm liên quan được đề cập để hợp tác nghiên cứu của các thành viên nhóm nghiên cứu trong quá trình thực hiện dự án, tiền vé máy bay của các chuyến đi...Dự án được đánh giá là có tính khả thi rất cao, song cuối cùng vẫn phải ngưng lại, mãi về sau, khi hàng mục đã được hợp thức hóa chi tiết, đầy đủ thì đề án mới lại bắt đầu một cách chậm trễ, làm mất đi tính bức thiết vốn có của công trình khoa học. Nguyên nhân được cho rằng là do những vướng mắc trong quá trình thực hiện bảng kê chi tiết công việc và dự toán kinh phí. Theo TS. Trần Văn Mùi, thực ra, theo yêu cầu, chúng tôi cũng căn cứ vào kế hoạch thực hiện để kê chi tiết các khoản chi, song trong quá trình thực tế sẽ có phần việc thực hiện được, có phần sẽ không thực hiện được vì trong quá trình hai năm, chúng tôi không thể dự tính được một cách đúng đắn và chi tiết các hoạt động sẽ diễn ra theo đúng trình tự được. Người phản biện họ dựa vào đó và cho rằng không hợp lý, mặc dù cũng có một số phản biện đánh giá đề tài đó xuất sắc. Giờ đây, với những ưu điểm mà Thông tư 27 có được, những nhà khoa học như TS. Trần Văn

Mùi sẽ không cần phải vẽ kế hoạch trước hàng năm. Thay vào đó, tính hiệu quả hay đầu ra của hoạt động triển khai đề án mới là điều đáng được quan tâm nhất. Thông tư 27 được cho là giúp cơ chế tài của hoạt động khoa học công nghệ tiếp cận phù hợp hơn với nền kinh tế thị trường.

Thông tư 27 đòi hỏi ý thức trách nhiệm cao của các nhà khoa học khi thực hiện nhiệm vụ được giao, đặc biệt cần phải cân nhắc kỹ trước các vấn đề mới, phải nhìn thấy được kết quả sẽ tạo ra chứ không thể làm ra sản phẩm để “đổ sông, đổ bể”, nhà khoa học nghiên cứu hướng đến những gì “thực tế cần” chứ không phải làm những cái gì “mình có”.

Theo Bộ Trưởng Bộ KH&CN Chu Ngọc Anh, việc trao quyền tự chủ cho các nhà khoa học, tạo điều kiện cho nhà khoa học được chuyên tâm làm việc theo hình thức khoán chi cũng có nghĩa rằng, chủ thể đặt hàng có quyền đòi hỏi ngược lại đầu ra sản phẩm phải đảm bảo các tiêu chí đã yêu cầu. Và do vậy, sản phẩm đầu ra, kết quả cuối cùng là phần quan trọng nhất mà nhà khoa học hướng đến khi Thông tư 27 ra đời.

Để Thông tư 27 đi vào cuộc sống, bà Nguyễn Thị Thu Hiền, Phó vụ trưởng Vụ Kế hoạch tổng hợp Bộ KH&CN cho biết, ngay từ khi Thông tư 27 có hiệu lực, Bộ KH&CN đã có kế hoạch tập huấn thực hiện Thông tư tại các địa phương đồng thời có kế hoạch phối hợp với các bộ, ngành trong việc hướng dẫn thực hiện, giải đáp vướng mắc nếu có, chúng tôi sẵn sàng “cầm tay, chỉ việc” đối với bộ, ngành, địa phương nếu có những vướng mắc trong triển khai thực hiện, kể cả qua điện thoại, trực tiếp hoặc các kênh liên lạc khác. Cũng theo bà Hiền, để việc triển khai áp dụng thông tư hiệu quả. Riêng tại các bộ, ngành, địa phương, cũng cần chuẩn bị những văn bản hướng dẫn cụ thể, chuẩn bị sẵn các mẫu hợp đồng nghiên cứu khoa học, trong đó nêu rõ quyền được thực hiện theo cơ chế khoán chi theo Thông tư 27, thiết kế các mẫu thuyết minh nhiệm vụ để làm rõ các phần việc theo quy định.

Đối với các nhà khoa học, theo như những quy định mà Thông tư 27 đề ra, cũng cần quan tâm đến việc ai là người đặt hàng và tiêu chí nào được đánh giá là một đơn đặt hàng thành công.

Tại Hội nghị các Khu dự trữ sinh quyển Thế giới tổ chức tại Đồng Nai tháng 11/2018 vừa qua, GS.TS Nguyễn Hoàng Trí, Chủ tịch Ủy ban Quốc gia chương trình con người và sinh quyển Việt Nam (MAB) cho rằng: *“Đơn đặt hàng phải nằm trong chính sách phát triển KH&CN quốc gia, là những vấn đề nhức nhối, quan trọng và thực sự có những đóng góp cần thiết cho sự phát triển đất nước. Trong cuộc đời làm nghiên cứu khoa học của tôi, tôi luôn tâm niệm cái gì đem lại ích lợi chung cho địa phương, đất nước thì tôi sẽ theo đuổi tới cùng”*.

Thông tư 27 được coi là thông thoáng, cởi mở “cởi trói” cho các nhà khoa học, song đó không thể coi là “gậy như ý” để có thể giải quyết tất cả những vướng mắc về việc thực hiện hiệu quả các đề tài nghiên cứu khoa học hiện nay. Với cơ chế thông thoáng, Thông tư 27 cũng chú trọng hơn đến việc đặt hàng các nhiệm vụ khoa học công nghệ sao cho hiệu quả, xác định “đầu bài” để có thể giao tiền thực hiện, sao cho “đầu bài” sát với thực tế, tránh tình trạng các đề tài nghiên cứu và được nghiệm thu xuất sắc và sau đó...là gác lên kệ chứ không thể ứng dụng vào thực tiễn. “Đầu bài” tốt cộng với quá trình thực hiện nghiên cứu tốt sẽ cho ra sản phẩm nghiên cứu có hiệu quả cao.

Để các đề tài được đặt hàng tốt, Bộ KH&CN cho biết, việc đặt hàng đề tài dự án sẽ được tiến hành thông qua hội đồng tư vấn với các đại diện nằm ở các ngành, lĩnh vực chuyên môn khác nhau. Cùng với việc xác định tốt “đầu bài”, Thông tư 27 sẽ tạo cơ chế thông thoáng cho các nhà khoa học tiến hành thực hiện “đầu bài” đó sao cho thuận lợi nhất và hiệu quả nhiệm vụ nghiên cứu được nâng lên cao nhất.

Bày tỏ băn khoăn từ thực tế của người làm nghiên cứu khoa học trước những quy định mới được thể hiện trong Thông tư 27, ông Nguyễn Quốc Cường, Phó Trưởng Phòng tư vấn đào tạo, Trung tâm Ứng dụng Tiên bộ KH&CN- Sở KH&CN Đồng Nai – người thực hiện nhiều đề tài nghiên cứu trong thời gian qua cho biết: *“Trên thực tế, không chỉ ở Việt Nam mà trên thế giới, việc tiến hành thực hiện nghiên cứu khoa học công nghệ có những đặc thù riêng, không thể nhìn thấy rõ môn một kết quả nghiên cứu ngay từ khi mới khai bút, tỷ lệ này chỉ có thể đạt trên dưới 10%, các nghiên cứu cũng có thể ứng dụng ngay khi hoàn thành,*

cũng có thể 5 năm, bảy năm, mười năm hặc lâu hơn nữa. Riêng đối với các nghiên cứu cơ bản thì chỉ có thể là nền cho nghiên cứu tiếp theo thôi. Và không ai có thể lường trước được những rủi ro trong quá trình thực hiện, Đúng như câu tục ngữ “Bần không nên phải đền đạn”, Thông tư 27 quy định buộc các nhà nghiên cứu phải hoàn trả kinh phí thậm chí đến 100% nếu kết quả thực hiện không đúng như cam kết ban đầu, qua đó cho thấy Thông tư thông thoáng nhưng chặt chẽ và không hề dễ”.

Tuy nhiên, để thực hiện đúng các điều khoản, liên bộ KH&CN và Bộ Tài chính cũng đã dự thảo các quy định riêng, nếu việc thực hiện nghiên cứu không hiệu quả, đối với kinh phí chưa chi sẽ nộp ngân sách nhà nước, còn kinh phí đã chi sẽ tiến hành xác định nguyên nhân, nếu là nguyên nhân khách quan thì không phải hoàn trả, còn nếu là nguyên nhân chủ quan thì sẽ tiến hành xác định mức độ hoàn trả từ 40-100%. Do vậy, nếu nhà khoa học thực sự nỗ lực nhưng sản phẩm cuối cùng vẫn không được như ý thì vẫn được nhìn nhận công sức một cách đầy đủ nhất.

Ở góc độ một nhà nghiên cứu, theo tiến sĩ Nguyễn Quốc Cường, “những điểm mới trong Thông tư 27 đã gỡ rối cho nhà khoa học rất nhiều. Quy định mới tuy thông thoáng nhưng không phải dễ, điều đó đòi hỏi nhà khoa học càng phải có bản lĩnh, có tầm nhìn, chọn đúng vấn đề, đi đúng hướng và quan trọng hơn hết là phải đặt trách nhiệm lên trên hết vì nếu không, vấn đề nghiên cứu không được nghiệm thu, không có được kết quả tốt thì rõ ràng trách nhiệm hoàn toàn là do nhà khoa học chịu”.

Xét đến tính toàn diện của vấn đề, bà Nguyễn Thị Thu Hiền, Phó vụ trưởng Vụ Kế hoạch tổng hợp Bộ KH&CN khẳng định, “Nếu cả quá trình quản lý khoa học bao gồm: khâu xác định nhiệm vụ; tuyển chọn và phê duyệt; khâu thực hiện nhiệm vụ, khâu đánh giá nghiệm thu nhiệm vụ thì Thông tư 27 chỉ nằm ở khâu thực hiện nhiệm vụ”. Do vậy, để giải quyết hết những vấn đề tồn đọng, khắc phục hết những khó khăn mà các vấn đề chung về khoa học công nghệ sử dụng ngân sách nhà nước gặp phải, phát huy tinh thần nghiên cứu sáng tạo, đưa nền khoa học công nghệ nước ta tiếp cận cơ chế thị trường, theo thông lệ quốc tế thì đòi hỏi cần phải

tháo gỡ thêm nhiều vấn đề khác nữa, điều đó đòi hỏi sự vào cuộc của giới khoa học và sự chung tay của các bộ, ngành cũng như sự nỗ lực rất lớn từ đội ngũ cán bộ làm công tác nghiên cứu, triển khai nhiệm vụ về khoa học và công nghệ./.